CZU 347.921.2

INVOCAREA EXCEPȚIEI DE NECOMPETENȚĂ ÎN PROCESUL CIVIL

Dumitru DUMITRAȘCU, *drd., specialitatea* ***Drept procesual civil,***
Universitatea de Stat din Moldova
Coordonator științific: **Elena BELEI,** *dr., conf. univ.*

Abstract: *The courts examine and settle all civil cases, unless the law expressly provides for the competence of other public authority.The plaintiff must determine whether the court is competent to examine the case, and if it determination is wrong, the defendant has the possibility to raise the exception of incompetence.So the exception of incompetence is a means of defense of the defendant in the civil process. Through the exception of incompetence, the defendant alleges that the court can not examine the civil case.*

Keywords: *civil process, means of defence, processual exception, right to defence, plaintiff, civil defendant.*

„Justiţia se înfăptuieşte în numele legii numai de instanţele judecătoreşti”, dispune art. 114 din Constituția RM [7]. În general, instanțele judecătorești examinează și soluționează toate cauzele civile, cu excepția cazului când legea expres prevede competența altor organe. Prin competență vom înțelege în general „capacitatea unei instanțe de judecată de a soluționa anumite litigii sau de a rezolva anumite cereri” [12, p. 286]. Reclamantul la sesizarea instanței judecătorești trebuie să determine dacă instanța de judecată este competentă să examineze cauza și, dacă răspunsul este pozitiv, să stabilească la care instanță urmează să depună cererea de chemare în judecată. De asemenea, instanța de judecată la depunerea cererii de chemare în judecată va verifica din oficiu respectarea regulilor privind competența instanței de a examina și soluționa cauza cu care a fost sesizată. În funcție de regulile de competență încălcate, intervin diferite efecte.

În doctrină [3, p. 5], normele de competență sunt divizate în norme de competență generală și norme de competență jurisdicțională, această divizare are în vedere faptul dacă

competent de a examina și soluționa o cauză civilă este un organ din sisteme diferite sau un organ din cadrul aceluiași sistem. La rândul său, competența jurisdicțională se divide în competența materială și competența teritorială.

Generalizând, putem evidenția următoarele tipuri de competență:

1) Competența generală – determină aptitudinea instanțelor judecătorești de a soluționa o categorie de cauze civile. Competența generală stabilește dacă instanța judecătorească sau alt organ cu activitate jurisdicțională trebuie să examineze și soluționeze o cauză concretă.
2) Competența materială – distinge competența instanțelor judecătorești după grad pe linia lor ierarhică.
3) Competența teritorială – stabilește care instanță de același grad este competentă să judece cauza.

Astfel, încălcarea regulilor privind competența generală va determina instanța să refuze primirea cererii de chemare în judecată. În acest sens, art. 169 alin. (1) lit. a) din Codul de procedură civilă al RM [4] (în continuare – CPC) arată că judecătorul va refuza primirea cererii de chemare în judecată dacă „cererea nu urmează a fi judecată în instanţă judecătorească în procedură civilă". Această soluție se aplică în cazul în care pentru această cauză civilă prin lege este stabilită competența unui alt organ cu activitate jurisdicțională. Iar dacă judecătorul a pus pe rol o astfel de cauză civilă, pârâtul poate invoca excepția de necompetență a instanței judecătorești, solicitând încetarea procesului pe motiv că „cauza nu urmează a fi judecată în procedură civilă" (art. 265 lit. a) din CPC). Această excepție urmează a fi ridicată, sub sancțiunea decăderii, doar în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare. Încheierea de refuz în admiterea excepției nu poate fi atacată separat, ci numai odată cu fondul cauzei. Astfel, în cadrul căilor de atac, în apel și în recurs, pârâtul va putea din nou discuta asupra necompetenței generale a instanței, numai dacă în prima instanță acesta a invocat excepția de necompetență. Având în vedere dispozițiile art. 385 lit. e), art. 393 alin. (1), art. 445 alin. (1) lit. d) din CPC, instanța de apel va casa hotărârea primei instanțe și va dispune încetarea procesului, dacă excepția de necompetență generală a fost admisă în apel, respectiv, instanța de recurs va casa decizia instanţei de apel şi hotărârea primei instanţe, dispunând încetarea procesului, dacă excepția a fost admisă în recurs.

În cazul în care cererea de chemare în judecată conţine mai multe pretenţii conexe, unele dintre ele fiind de competenţa instanţei judecătoreşti de drept comun, iar altele de competenţa unei instanţe specializate, toate pretenţiile se vor examina de către instanţa de drept comun (art. 37^1 alin. (1) din CPC). Ca excepție de la această regulă, art. 37^1 alin. (2) din CPC stipulează că „în cazul în care într-o cauză ce se judecă în instanţa de drept comun una din pretenţii vizează actele Băncii Naţionale sau actele Comisiei Naţionale a Pieţei Financiare, instanţa de drept comun emite o încheiere, fără drept de atac, de separare a pretenţiei de contencios administrativ şi de strămutare a acesteia în instanţa competentă".

În cazul încălcării regulilor privind competența generală condițională, care presupune că instanța este competentă „să examineze anumite categorii de cauze civile doar cu condiția că reclamantul respectă procedura prealabilă de soluționare a acestora pe cale extrajudiciară" [1, p. 141-142], judecătorul va dispune restituirea cererii de chemare în judecată pe motiv că „reclamantul nu a respectat procedura de soluționare prealabilă a cauzei pe calea extrajudiciară, inclusiv prin mediere, prevăzută de lege pentru categoria respectivă de cauze sau de contractul părţilor" (art. 170 alin. (1) lit. a) din CPC).

Respectiv, acceptarea cererii de chemare în judecată fără ca reclamantul să respecte procedura prealabilă, acordă dreptul pârâtului de a solicita instanței scoaterea cererii de pe rol (conform art. 267 lit. a) din CPC). Analogic cu excepția de necompetență generală, ex-

cepția de neîndeplinire a procedurii prealabile poate fi invocată, sub sancțiunea decăderii, doar în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare. De asemenea, pârâtul va putea invoca repetat această excepție în apel și în recurs, instanța de apel sau de recurs având posibilitatea de a casa hotărârea primei instanțe, dispunând scoaterea cererii de pe rol.

Așadar, în cazul nerespectării regulilor privind competența generală condițională, pârâtul va invoca excepția neîndeplinirii procedurii prealabile. Excepția neîndeplinirii procedurii prealabile reprezintă un mijloc procedural prin care partea interesată opune celeilalte părți faptul că dreptul acesteia de a sesiza instanța de judecată este condiționat de îndeplinirea procedurii extrajudiciare de soluționare a litigiului, procedură ce nu a fost urmată de către ultimul, respectiv, procesul nu putea fi pornit și cererea de chemare în judecată urmează a fi scoasă de pe rol. Procedura extrajudiciară poate fi prevăzută expres de lege pentru anumite categorii de cauze, ca de exemplu, art. 155 alin. (1) din Codul transportului feroviar nr. 309 din 17.07.2003 [6], arată că „până la intentarea împotriva căii ferate a unei acţiuni ce ţine de transportul de mărfuri sau mesagerii, în mod obligatoriu, este necesar de a înainta căii ferate o reclamaţie". În acest caz, reclamantul în mod obligatoriu trebuie să anexeze la cererea de chemare în judecată copia reclamației expediate căii ferate.

Obligativitatea îndeplinirii procedurii prealabile mai poate fi prevăzută și de contractul părților. În acest sens, părțile trebuie în contractul lor să stabilească toate aspectele acestei proceduri extrajudiciare, ca de exemplu, ele pot insera în contract o clauză că înainte de a se adresa în judecată, părțile trebuie să urmeze procedura de mediere. În același timp, considerăm că formula uzuală folosită în contracte, precum că „Litigiile ce ar putea rezulta din prezentul Contract vor fi soluţionate de către Părţi pe cale amiabilă. În caz contrar, ele vor fi transmise spre examinare în instanţa de judecată competentă conform legislaţiei Republicii Moldova", nu stabilește obligația părților de a îndeplini procedura extrajudiciară, deoarece nu sunt stabilite regulile și termenele concrete ale acestei proceduri prealabile.

Competența materială delimitează „competența instanțelor de judecată atât în funcție de locul instanței de judecată în ierarhia sistemului judecătoresc, cât și în funcție de natura sau obiectul litigiilor înaintate spre examinare" [1, p. 157]. Așadar, „competența materială presupune delimitarea între instanțe de grad diferit și este reglementată de norme de ordine publică, având un caracter absolut" [13, p. 60]. În această privință, procesul civil din Republica Moldova este simplificat, în sensul că, de regulă, judecătoriile examinează și soluționează în fond toate cauzele civile. Numai pentru o categorie foarte mică de cauze civile legea stabilește expres competența unei alte instanțe de judecată. Astfel, potrivit art. 66 alin. (3) din Codul electoral nr. 1381 din 21.11.1997 [5], „contestaţiile privind acţiunile şi hotărârile Comisiei Electorale Centrale se depun la Curtea de Apel Chişinău". Curtea de Apel Chișinău mai este competentă să examineze ca instanță de fond contestațiile privind refuzul autorităţii centrale de a accepta continuarea procedurii de adopţie internaţională, conform art. 37 alin. (7) și art. 39^3 alin. (6) din Legea privind regimul juridic al adopției nr. 99 din 28.05.2010 [11]. De asemenea, art. 46 alin. (5) din Legea nr. 99/2010 arată că Curtea de Apel Chișinău este competentă să autorizeze accesul copilului adoptat, după dobândirea capacităţii depline de exerciţiu de către acesta, la informaţiile referitoare la identitatea părinţilor săi biologici, aflate în posesia autorităţii centrale ori a organelor de stare civilă, dacă petiționarul nu are domiciliu în Republica Moldova.

Curtea Supremă de Justiție este competentă de a examina în fond contestațiile împotriva hotărârilor Consiliului Superior al Magistraturii și doar în partea ce se referă la procedura de emitere/adoptare (art. 25 din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii nr. 947 din 19.07.1996 [8]). Totodată, hotărârile Consiliului Superior al Magistraturii adoptate pe marginea examinării contestațiilor contra hotărârilor colegiului disciplinar se contestă la

Curtea Supremă de Justiție „în termen de 15 zile de la data recepționării hotărârii motivate, doar în partea ce se referă la procedura de emitere/adoptare” (art. 40 din Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr. 178 din 25.07.2014 [9]).

Competența teritorială „delimitează competența dintre două instanțe de judecată de același grad, care activează în diferite circumscripții teritoriale, de a examina aceeași categorie de cauze civile în fond” [1, p. 160]. După cum am menționat, de regulă, judecătoriile sunt competente de a judeca toate cauzele civile în fond. În reglementarea actuală, în Republica Moldova funcționează 15 judecătorii, care, la rândul lor, au un sediu central și alte sedii. Ca de exemplu, conform anexei la Legea cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești nr. 76 din 21.04.2016 [10], Judecătoria mun. Bălți are un sediu central în mun. Bălți și două sedii în or. Fălești și or. Sîngerei. Respectiv, după cum specifică art. 38 din CPC, reclamantul are dreptul de a intenta acțiunea în oricare din sediile instanței în a cărei rază teritorială se află domiciliul/sediul pârâtului. Așadar, dacă pârâtul are domiciliu în or. Sîngerei, iar reclamantul a depus cererea de chemare în judecată la Judecătoria Bălți sediu central, pârâtul nu va putea invoca excepția de necompetență pe motiv că cererea urma să fie depusă la Judecătoria Bălți sediu Sîngerei.

În doctrină s-a apreciat că „momentul în raport de care se stabilește competența teritorială a instanței este cel al sesizării instanței de judecată” [2, p. 227]. Așadar, în situația în care pârâtul după sesizarea instanței judecătorești își schimbă domiciliu sau sediul, nu îi oferă posibilitatea de a invoca excepția de necompetență a instanței, anume reieșind din considerentul că competența se determină în funcție de momentul depunerii cererii de chemare în judecată, deci instanța rămâne competentă de a examina și soluționa cauza, chiar dacă pârâtul și-a schimbat domiciliul/sediul.

În plus, în situația existenței criteriilor de competență teritorială alternativă sau, după cum specifică art. 39 din CPC, de competență la alegerea reclamantului, pârâtul nu va putea obiecta că cererea de chemare în judecată trebuie să fie depusă la instanța de la domiciliul sau sediul lui. Astfel că în cazul competenței teritoriale alternative dreptul de a alege instanța competentă aparține reclamantului, adică acesta are la îndemână două opțiuni: fie depune cererea conform regulilor generale la instanța de la domiciliul/sediul pârâtului, fie depune cererea la instanța conform normelor de competență teritorială alternativă, în funcție de criteriul concret al cauzei. Ca de exemplu, acțiunea pentru plata pensiei de întreținere poate fi intentată în oricare din sediile instanței în a cărei rază teritorială se află domiciliul pârâtului sau în oricare dintre sediile instanței de la domiciliul reclamantului.

În cazul coparticipării procesuale pasive, art. 42 alin. (1) din CPC arată că „acțiunea împotriva mai multor pârâți cu diferite domicilii se intentează în instanța de la domiciliul sau locul de aflare al unuia dintre ei, la alegerea reclamantului”.

Excepția de necompetență materială sau teritorială poate fi invocată de instanța de oficiu sau de către pârât. La primirea cererii de chemare în judecată, instanța este obligată să verifice nu numai competența generală de a examina și soluționa cauza cu care a fost sesizată, ci trebuie să verifice și respectarea normelor privind competența materială și competența teritorială a instanței judecătorești. Astfel, dacă instanța constată că reclamantul a depus cererea de chemare în judecată cu încălcarea normelor de competență jurisdicțională (indiferent că este cazul neglijării competenței materiale sau teritoriale), instanța va restitui cererea de chemare în judecată pe motiv că nu este competentă să judece cauza (art. 170 alin. (1) lit. b) din CPC).

Pârâtul va putea invoca excepția de necompetență jurisdicțională numai dacă judecătorul acceptă cererea de chemare în judecată. Ridicarea excepției se face numai în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare, neexercitarea acestui drept implică decăderea

pârâtului din dreptul de a ridica excepția de necompetență jurisdicțională. În ipoteza în care este admisă excepția pârâtului prin care acesta arată că cauza a fost reținută spre judecare cu încălcarea normelor de competență jurisdicțională, instanța va emite o încheiere motivată de strămutare a cauzei la instanța competentă (art. 43 alin. (2) lit. b) și alin. (3) din CPC).

Observăm că diferă efectele excepției de necompetență jurisdicțională atunci când este admisă până la sau după acceptarea cererii de chemare în judecată. Când este admisă până la punerea cauzei pe rol, ca efect instanța va dispune restituirea cererii de chemare în judecată, iar în încheierea de restituire a cererii judecătorul va indica instanța competentă de a examina și soluționa cererea. Iar dacă excepția de necompetență jurisdicțională este admisă după acceptarea cererii de chemare în judecată, instanța va dispune strămutarea cauzei la o altă instanță. În doctrină s-a menționat că necesitatea strămutării cauzei „apare ca o sancțiune a încălcării normelor de competență jurisdicțională" [1, p. 168].

Așadar, la primirea cererii de chemare în judecată judecătorul mai întâi va verifica aptitudinea instanțelor judecătorești de a examina și soluționa acțiunea civilă cu care a fost sesizată, adică va stabili sub aspectul competenței generale dacă instanțele judecătorești examinează aceste cauze civile. În situația în care soluționarea cauzei ține de competența instanțelor de judecată, va fi examinată competența materială a instanței. Și numai la urmă instanța va verifica competența teritorială de a judeca cererea de chemare în judecată depusă de către reclamant.

Bibliografie:

1. BELEI, E. et al. *Drept procesual civil. Partea generală*. Chișinău: Editura Lexon-Prim, 2016
2. BLEAONCĂ, A., DIMITRIU, A., IACUBA, A., PARASCHIV, R.L. *Cartea de excepții în procedura civilă*. București: Ed. C.H. Beck, 2018
3. BOROI, G. *Codul de procedură civilă comentat și adnotat. Vol. I*. București: All Beck, 2001
4. Codul de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2013, nr. 130-134
5. Codul electoral nr. 1381 din 21.11.1997. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1997, nr. 81
6. Codul transportului feroviar nr. 309 din 17.07.2003. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr. 226-228
7. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1994, nr. 1
8. Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii nr. 947 din 19.07.1996. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr. 186-188
9. Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr. 178 din 25.07.2014. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2014, nr. 238-246
10. Legea cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești nr. 76 din 21.04.2016. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2016, nr. 184-192
11. Legea privind regimul juridic al adopției nr. 99 din 28.05.2010. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2010, nr. 131-134
12. LEȘ, I. *Tratat de drept procesual civil. Vol. I*. București: Universul Juridic, 2014
13. VASILE, Andreea. *Excepțiile procesuale în noul Cod de procedură civilă*. București: Editura Hamangiu, 2013